

FAİK BAYSAL ŞİİRİNDE MEKÂNLAR*

Abdullah HARMANCI**

ÖZET

Cumhuriyet dönemi Türk Edebiyatında daha çok öykü ve romanlarıyla ön plana çıkmış olan Faik Baysal, yazı hayatı boyunca şiirler de kaleme almıştır. 1957 yılında *İlk Defa*, 1986 yılında *Uyyy*, 1990 yılında *Beyaz Şiirler*, 1994 yılında *Aydın Uçunda* ve 2001 yılında *Gül Sancısı* adlı şiir kitapları yayınlayan Faik Baysal'ın şiirleri, bu çalışmada, içerdikleri mekân özellikleri bakımından incelenmeye çalışılacaktır. İstanbul ve Adapazarı başta olmak üzere, Türkiye'nin farklı coğrafyalarını şiirlerine taşıyan Baysal, öykü ve romanlarındaki gerçekçi, gözlemci çizgisini şiirlerinde de sürdürmüştür, bunun sonucu olarak şiirlerine mekân özellikleri geniş bir biçimde yansımıştır. Evden sokağa, sokaktan mahalle ve caddelere, caddelerden kırsala, doğanın büyüleyici güzelliklerine uzanan bu mekân tasarrufu, zaman zaman dünyanın farklı kıta ve ülkelerine, şehirlerine de sıçramış, zaman zaman hayali, mistik bir biçim almış, dolayısıyla mekân / coğrafya özellikleri, verili dilin imkânlarını çok fazla zorlamak istemeyen, doğrudan, gerçekçi bir anlatımı / söyleyişi yeğleyen Faik Baysal'ın şiirlerinde önemli bir unsur haline gelmiştir. Hayatı daha çok Adapazarı – İstanbul çizgisinde geçmiş olan Baysal'ın şiirlerinde de bu iki şehir ön plana çıkar. Bu makalede, şairin şiirlerinin özelliklerinden bahsedildikten sonra, şiirlerde yoğun olarak geçen mekânlar ve bu mekânların ne şekilde ele alındıkları, hangi coğrafyaların Baysal şiirine hangi meseleleri davet ettiği soruları üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Şiir, Faik Baysal Şiiri, Mekân, Sakarya, İstanbul.

SPACES IN THE POETRY OF FAİK BAYSAL

ABSTRACT

Faik Baysal who comes to the front mostly with his short stories and novels in the Turkish Literature in Republic Period also write out poetries all along his life. In this study, poetries of Faik Baysal who published the books *İlk Defa* in 1957, *Uyy* in 1986, *Beyaz Şiirler* in 1990, *Aydın Uçunda* in 1994 and *Gül Sancısı* in 2001 will be attempted

* Bu makale, "Ulusal Türk Edebiyatında Sakarya Sempozyumu"nda (17-18 Ekim 2012) sunulan tebliğden hareketle yazılmıştır

Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Yrd. Doç. Dr. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, El-mek: abdullah_harmanci@hotmail.com

to be examined in respect of their space properties. Baysal who carried different geographies of Turkey, especially Istanbul and Adapazarı, to his poetries continued his observer line in his poetries and as a result of this, space properties largely reflected on his poems. This space saving from home to street, from street to district and avenues, from avenues to rural that extending along the fascinating beauty spread different continents and countries and cities of the world from time to time and took a mystical form, thus it has been an important factor in the poetries of Faik Baysal who did not push language's limits having space/geographical properties and who preferred direct real expression and utterance. Istanbul-Adapazarı line comes to the front in poetries of Baysal whose life mostly lived in these two cities. In this article, after mentioning the properties of the poetries of the Poet, it will be discussed the spaces which are intensely mentioned and how these spaces have been treated in his poetries, which issues invited by the geographies to Baysal's poetry shall be discussed.

Key Words: Poetry, The Poetry of Faik Baysal, Space, Sakarya, İstanbul.

Giriş

Dünyadaki yolculuğu başladığı andan itibaren, insan artık bir zaman ve mekân ile mukayyet hale gelmiştir. Belli bir zamana ve mekâna ait olmayan bir insan tasavvur etmek mümkün değildir. Edebiyatı, insanoğlunun dünyadaki yolculuğuna düştüğü kayıtlar olarak anlayacak olursak, insanın zaman ve mekâna dair tanıklıkları edebiyatla ve onun kıymetli bir şubesi olan şiirle kayıt altına alınmaktadır. Dolayısıyla şiirler, yaşadığımız yere ve zamana dair neler düşündüğümüzün, neler hissettiğimizin analiz edilebilmesi için bize çok değerli imkânlar sağlamaktadır. Şiir ve mekân ilişkisi üzerine yapmış olduğu çalışmada Mehmet Narlı, "...kimi şairler, şehri, medeniyetin eşyaya sinmiş hali olarak görürken; kimi şairler şehri, doğal ve sıradan yaşamaların mekânı olarak görürler. Şehri, insanda güzellik ve uyum düşüncesi uyandıran manzaralar olarak gösteren şairler olduğu gibi; yoksulların ve varlıkların uyumsuzluk içinde yaşadıkları bir çatışma alanı olarak gören şairler de vardır. Bazı şiirlerde, şehir, insanı bireyleştiren ve özgürleştiren yer olarak görünürken; bazı şiirlerde insani değerleri yiyip bitiren yok edici bir mekân olarak görünür." (Narlı, 2007: 160) demektedir. Şairle mekân arasındaki ilişki aktif bir ilişkidir. Şairler yaşadıkları mekânlardan etkilendikleri gibi, yaşadıkları mekânlara; ideolojileri, tecrübeleri, duygu ve düşünceleri çerçevesinden bakarlar ve Narlı'nın belirttiği gibi, her şairin mekânı algılama ve yansıtma biçimi değişebilir.

Romancı Adalet Ağaoğlu'nun *Karşılaşmalar* adlı eserinde geçen şu cümleleri, edebiyat - mekân ilişkisini değerlendirmektedir: "...kentin insan ruhundaki izleri, sanat eserlerinde gizlidir. Bir müzik parçasının uğultulu bölümlerinde, bir romanın fligramlı sayfalarında gizlidir. Gerçekten o sayfaların arkasına yazarın kent ışığını tuttuğumuzda, kentin insan kılığına bürünmüş fligramı da görmüş olur. İnsanın ve yazarın içsel haritasının çizilişinde, üstünde yaşadığı coğrafyanın, şehrin payı çok büyüktür." (Zikreden: Narlı, 2007: 160-161) Şehir hakkında söylediklerimiz, aslında kendi hakkımızda söylediklerimizdir. Şair, şehri yazarken kendini yazmaktadır. Tebliğimize konu olan Faik Baysal da, memleketi olan Adapazarı'ndan başlayarak, İstanbul, Anadolu ve Türkiye'nin çok uzaklarında kalan ülkeler, coğrafyalar, şehirler hakkında yorumlar yapmaktadır.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Tebliğimizde, İstanbul ve Sakarya dışında, Anadolu'nun ve dünyanın uzak bölgelerini şiirleştirmesi sebebiyle, Baysal'ın üstünde fazlaca durulmamış olan şiirlerini incelemeye karar verdik. Bu incelemeyi yaparken, şairin şiir serüvenini büyük oranda yansıtan *Ayin Ucunda* kitabını esas aldık. Şiirlerde, söz konusu coğrafyaların nasıl yansıtıldıkları, hangi özellikleriyle ön plana çıkartıldıkları sorularını cevaplamaya çalıştık. Bu çalışmayı yaparken, Faik Baysal'ın şairlik yönüne dikkat çekmeyi ve onun, adı geçen coğrafyalara yaklaşımını gözler önüne sermeyi amaçladık.¹

Faik Baysal (1922-2002)², daha çok öykü ve romanlarıyla tanınmış bir edebiyatçımızdır.³ Bunun yanında, *İlk Defa* (1957), *Uyyy* (1986), *Beyaz Şiirler* (1990), *Ayin Ucunda* (toplu şiirler, 1994), *Gül Sancısı* (2001) adlı şiir kitapları da yayınlamıştır.⁴ Büyük oranda toplumcu gerçekçi şiirimize yaklaşan, zaman zaman Garipçilerin “alelade” edasına sığınan Faik Baysal, her zaman konuşma dilinin imkânlarıyla, lirik, içli, hüznü bir çizgiyi benimsemiş, insana, hayata, dünyaya, toplumsala, trajik olana açık durmuştur. Şiirlerinde somut ve anlaşılır olana yönelen şair, başta İstanbul ve Sakarya olmak üzere mekânı, coğrafyayı ön plana çıkarmıştır.

Ayin Ucunda'da yer alan toplam 161 şiir incelendiğinde, Baysal'ın, toplumcu – gerçekçi şiirin⁵ temalarını büyük oranda izlediği görülecektir. Ezen – ezilen çatışması, haksızlığa isyan, zulüm, yoksulluk, açlık, savaş karışıklığı, barış, özgürlük, tutsaklık, insan sevgisi, yaşama sevinci, yarınlara umutla bakmak, cinayet... gibi temalara sıkça rastlanır. Toplumsal olana daha açık duran bu temaların yanında, marazi bir duygusallık ya da zaman zaman cinsellik içeren aşk, fanilik duygusunun, ölümün bireyde yarattığı acılar, büyük kentlerde bunalan, yalnızlık çeken insanlar, ölüm sonrasında dünyaya bakış... gibi bireysel temalar da bulunmaktadır.⁶

Baysal şiirinin genel anlamda bir duygu şiiri olduğu ve şiirleri kaplayan duyguların, karanlık, umutsuz, karamsar duygular olduğu görülür. Baysal, şiiri, trajik bir noktada bulur.⁷ Ölme, öldürme, ihanet, açlık, kimsesizlik, yalnızlık, yoksulluk gibi cinnet noktalarından şiir üretir. Baysal şiirinin bir başka özelliği de öykülemelerden çok fazla yararlanmasıdır. Mısra yinelemelerine çokça başvuran şair, bu yinelemeler sayesinde ahenge ulaşır. Yinelemelerle öyküleme tekniği, birbirinden destek alarak çok hızlı ve anlaşılır bir okumayı mümkün kılar. Baysal'ın öykülemelerden yararlanırken portrelemelere de başvurduğu, toplumun gözünde itibarı olmayan, uç, marazi tipleri betimlediği görülür.⁸

¹ “Mekân” ifadesi coğrafyadan daha geniş bir çağrışım yapmaktaysa da, Faik Baysal'ın dışı, sosyale, somuta, hayata açılan şiirleri “mekânı daha çok coğrafya olarak anlamak emelindedir. Dolayısıyla bu tebliğimizde biz de “mekân”ı coğrafya olarak aldık.

² Doğum yılı Behçet Necatigil tarafından 1918 olarak gösterilmektedir. Bk. Necatigil, 1975: 62.

³ İnci Enginün, Faik Baysal'ı 1923-1945 yılları arasında ortaya konmuş “köy edebiyatı”nın bir mensubu olarak görür. Bk. Enginün, 2001: 285. Osman Gündüz ise 1960 sonrası Türk romanını incelerken, Faik Baysal'ın romanlarını “Toplumcu gerçekçi bakış” başlığı altında ele alır. Bk. Gündüz, 2006: 316. Öykücülüğü ile ilgili olarak bk. Gürsoy, 2007. Romancılığı ile ilgili olarak bk. Kurt, 2009. Faik Baysal'la ilgili olarak ayrıca bk. Baysal, 2007; Yılmaz, 2007.

⁴ *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılarımız Ansiklopedisi, C.1, 3. bs.*, YKY, İstanbul, 2010, s. 198-199.

⁵ Toplumcu gerçekçi şiirle ilgili olarak bk. Kahraman, 2004: 41-77; Oktay, İstanbul: 2008; Korkmaz, Özcan, 2006: 78-83.

⁶ “Bir yanı Garip şiirinin getirdiği açılımla dışı/sokağa/toplum yaşamına, ötedeki 'küçük insan'a nasıl bakılması gerektiğini; diğer yanı da toplumcu gerçekçi bakışla insan-toplum gerçekliğinin nasıl yansıtılması gerektiğini gösterir.” Bk. http://tr.wikipedia.org/wiki/Faik_Baysal (12.10.2012)

⁷ Bu durumun şairin hayatıyla benzeşen yönlerine dair Fahri Tuna'nın yazısına bakılabilir. Tuna, şairin hayatını da trajik bulur. Bk. http://www.tyb.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=2439:fahri-tuna-yazd-guemruekoenu-yazlar-5&catid=54:haberler&Itemid=290 (12.10.2012)

⁸ Ayrıca *Gül Sancısı* isimli şiir kitabının başına poetik bir metin koyan Baysal, bu yazısında şiir anlayışına dair önemli ipuçları vermektedir. Bk. Baysal, 2001: 8.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Faik Baysal Şiirinde Mekânlar

Bu genel çerçeve içinde düşünebileceğimiz Faik Baysal şiiri, coğrafya olarak daha çok Sakarya, İstanbul şehirlerine odaklanır. Ardından Sakarya dışında kalan Anadolu'ya ve Türkiye dışına yönelir.

1.Sakarya

Faik Baysal Adapazarı doğumludur. Öykü ve romanlarında olduğu gibi, şiirlerinde de Adapazarı ve çevresinden sıklıkla bahsedilir. Çocukluğunu büyükbabasının yanında Adapazarı'nda geçirmiş olan şair⁹, Adapazarı'nın insanlarını, belli başlı mekânlarını şiirlerinde zikreder. Bu gibi şiirlere pek çok örnek bulmak mümkünse de, bazı şiirlerin yoğun bir biçimde Sakarya'yı ele aldığı görülür.

“Unutamıyorum” şiirine bakalım: Şiir üç bölümden oluşur ve her bölüm milli mücadele senelerinin bir yılına denk düşer. “1919” başlıklı ilk bölümde, Adapazarı'nın son derece zor durumdaki manzarası çizilir:

*Verem, sıtma, uyuz, toz toprak,
Bacalarda tezek dumanı,
Hükümet Meydanı gün güneşlik
Eşkiya asmış Kara Osman'ı...
Tutrananlı Zehra Sapağında
Yarım, eski püskü bir ay...
Öğretmenim Ilgaz Arı,
Ölü gözlerinde çocuklar cıvı cıvı,
Karatahta sapsarı,
Elinde Rus yapısı barabellum,
Analar bacılar çığlık çığlığa,
Kurşun seslerini unutamıyorum. (s.22)¹⁰*

Şiirin “1920” başlıklı ikinci bölümünde ise, Yeni Cami'den, Belediye Parkı'ndan, Sapanca'dan, Yunanlılar tarafından süngülenen kaymakam beyden, aynı şekilde öldürülen Yeni Cami imamından bahsedilir. “1921” başlıklı üçüncü bölümde, Yunanlıların zulmüne uğrayan Sakaryalılar anlatılır. “Ablalar, analar, bacılar, / Hisarcılar Boyu'nda”dır (s.23). Sakarya Suyu, Erenler Tepesi, Pamuk Osman Çıkmazı, Melen Suyu... anılan mekânlardandır. “Unutamıyorum” şiirini değerli kılan, milli mücadele senelerine ışık tutması, şiirde Adapazarı'nın önemli mekânlarından ve kişilerinden bahsedilmesidir. Şiirde geçen “Ay bir Çingene Yemenisi / Kurşuna dizilmiş Sakarya Suyu'nda...” (s.23) dizeleri çarpıcı bir imgeleme sahiptir.

Sakarya'nın çok fazla ön plana çıktığı şiirlerden biri de “1934” adını taşır. Melen Köprüsü'nde beş kurşunla öldürülen bir kişinin ağzından yazılmış bir şiirdir. Şiirin farklı bendlerinde bu kişinin neden öldürüldüğüne ilişkin farklı bilgiler verilir. Sevdiği kişiye öbür dünyadan seslenen bu kişi, Melen Köprüsü'nde öldürülmüştür ve adeta bulunduğu yerden bütün Adapazarı'nı görmektedir. Bu kişinin gözünden Melen Köprüsü, Belediye Parkı, Feyzullah Efendi

⁹Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılarımız Ansiklopedisi, C.1, 2010: 198-199.

¹⁰ Bu tebliğ metninde Faik Baysal'ın şiirlerinden yapılacak bütün alıntılar için bk. Baysal, 1994.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Sokağı, Hanaltı, Mesçiler Çarşısı, Geyve Boğazı, Havuz Başı, İstasyon Avlusu, Arifiye, Çark Gazinosu, Şafak Kırathanesi, Hükümet Konağı gibi şehrin önemli noktalarından bahsedilir. Adapazarı'nın ıslama köfte ve hamur çorbasından söz edilir. "Nal seslerinden yıkılıyor Adapazarı" (s.88) dizisinde olduğu gibi, şiirdeki dekor tarihi özellikler taşır. Şiirden bir pasaj:

*Melen Köprüsü 'ndeyim hala, Melen Köprüsü 'nde,
Gök bulut bulut iniyor Geyve Boğazı 'na
Emniyet Amiri Devlet Mustafa sarhoş
Yeni çizmelerini boyattıyor Gariban Osman 'a
....
Kana kan isterim diye bağılıyor anam
Vali bey Hacı Baba Lokantasında
Karakolda dayak yiyor babam
Bir gül intihar etmiş Havuz Başı 'nda (s.88)*

"Sakaryalı Müberra" şiirinde, ümitsiz, karşılıksız, karamsar bir aşk işlenir. "Su vurdu gözüme gönlüme akçıl karanfillerden / Çay renginde bir avuç Adapazarı öğlesinde" (s.108) mısralarıyla başlayan şiirde, "Küçük Osman Sokağı 'nda akşamlar yırtık pırtık, yapıyaldı", "Oysa Adapazarı sallanıyor benim uykularımda hala" gibi romantik bir eda içerisinde şehrin ele alındığı görülür. "Ben şimdi masmavi Sapanca'yım elmalarda sepetler dolusu / Arifiye'ye giden trenlerde iki gözüm iki çeşme" (s.109) gibi mısraları da bu yekûna eklemek gerekir. Şiirlerinde öykülemelerden ve tipllemelerden sıkça yararlanan Baysal, bu şiirde de çizdiği Müberra tipiyle birlikte Adapazarı'nı resmeder.

"Otopsi" şiiri bir milli mücadele dönemi şiiridir:

*Adapazarı, sonbahar,
Belediye Parkı yaprak içinde,
Bir söğüt ağacı sırsıklam,
Ölüyor çocuk çocuk Karasu 'yun dibinde...
Amanin de amaniiinnn
Kan akıyor Hacı Osman Çeşmesinden
Kadınlar ağlıyor Yakup Abi için. (s.124)*

Yunanlılar tarafından öldürülen kişilerin isimleri sıralanır. Yakup Abi, Hacı Mıtlıların Cemal bunlardan bazılarıdır.

*Tren sesleri, tren sesleri,
Vagonlar sandık sandık, tabut tabut,
Bir kadın soluk soluğa demiryolunda,
Elinde bir çift yün çorap,
Bir mendil dolusu ateş,
Ve bir avuç umut. (s.125)*

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Şiir, “Bal ayı, bağban ayı, / Kavun karpuz ayı, / Yunan Dövüyor Sakarya’yı...” (126) mısralarıyla biter. Sakarya’nın yaşadığı zorlu milli mücadele seneleri, tarihi perspektif içinde kişilerden ve mekânlardan betimlemelerle sunulur.

“Sessiz” şiirinde ağa kızı Asiye Sultan’a âşık olan ve bize şiiri aktaran anlatıcının, umutsuz aşkı şiirdeki atmosferi de karartır. “Soğan Pazarı’na kapkara bir yağmur çiseliyordu.” ya da “Kahve karası bir Sakarya akşamına benziyordu.”, “Rüzgâr, İstasyon caddesinde körkütük sarhoştı,” (s.148) gibi dizeler şiirdeki derin karamsar atmosferi verirken, duygusal bir Sakarya portresi de çizer. Hanaltı, Maşallah Sokağı... şiirde geçen Adapazarı mahallerindedir.

“Havada Bulut” şiiri bir çocukluk şiiridir. 1929 yılındaki çocukluk günlerinden tanıdığı bir arkadaşını yıllar sonra İstanbul’da kucağında bir çocukla görecek. “Bir kız vardı Küçük Osman Sokağında” mısralarının tekrarlanmasıyla örülen bu şiirde, şairin şiirine konu ettiği kıza karşı bir hayranlık beslemediğini hatta onu kaba ve sevimsiz bulduğunu görürüz. Bu portreleme ve öyküleme sırasında Adapazarı’nın çok eski dönemlerine de tanıklık edilir:

*Kocaman kocamandı ceviz ağaçları,
Bir kedi miyavları yatsı namazında
Ay turmanırdu kavakların tepesine
Bir fener yanardı Örümcek Çıkmazı’nda...
Yıldızlar tırtıl tırtıl gökyüzündeydi
Çocuklar kara ekmeğim kara,
Sakarya yaprak içindeydi. (s.174)*

Yaşama coşkusuyla, insan sevgisiyle dolu olan “Yine” şiirinde ise aydınlık bir Adapazarı portreleri: “Sevdiği oğlana türkü söylese Melek Abla, ... Belediye Parkı’ndan bembeyaz gülerek geçse. ... Erenler Tepesi’ne gelip konsa dolunay, / Top top, ayna ayna Sakarya’ya düşse. ... Kara vagonlara yüklesem Adapazarı’nı yonga yonga...” (s.226) Bunların dışında, “Nokta”, “Tiyatro”, “Vandetta” gibi şiirlerde de Adapazarı’nın çeşitli mekânlarına, insanlarına ve dönemlerine değinilir. Gâvur Dere, Acı Pınar, Çerek, Tabahna... bunlardan bazılarıdır.

Görüldüğü gibi Sakarya; kişileri, dönemleri ve daha çok mekânlarıyla şiirlere yansımıştır. Baysal şiirindeki trajik unsur, Sakarya anlatımını da etkiler. Şiirleri dolduran yoğun karamsar ve duygusal hava, betimlemelerde kendini gösterir. Milli mücadele senelerindeki Yunan işgali ve sonuçları, şiirlerdeki dramatik yapıyı ve karamsar atmosferi yoğunlaştırır. Bunların yanı sıra, Sakarya’nın doğasının ve yemek kültürünün de şiirlere aksettiği görülür.

2.İstanbul

Faik Baysal, gerek tahsil senelerini, gerekse ömrünün sonraki yıllarının büyük bir bölümünü İstanbul’da geçirmiştir. Dolayısıyla İstanbul’la ilgili anıları şiirlerinde geniş yer tutar. Sakarya’yla birlikte İstanbul, Faik Baysal şiirinin çokça yöneldiği coğrafyalardandır. “İstanbul” şiirinde, Baysal’ın bu şehre sadakatle, dahası aşkla bağlandığı görülür.

*Bu şehrin rezilleriyle dostum,
Öldürdü beni bu şehir,
Bu şehrin kenar meyhaneleri
Islak gece yaraları
Türkülerimle kovulduğumu bilir...*

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

*Tanır beni bu şehrin,
İğreti yıldızları su dibinde
Balık gözleri gibi iri...
İnsanlarına, belediyesine,
Vapurlarına kusur bulmadım,
Bütün günahlarıyla sevdim bu şehri. (s.111)*

Baysal'ın İstanbul'a olan bağlılığı marazidir. Hayranlık seviyesindedir. "Bölüp bin parçaya yüreğimi / Kızlar Pazarı'nda rehine bırakmışımdır." (s.111) mısraları ise, şairin zaman zaman oldukça çarpıcı imgeler geliştirebildiğini gösterir.

"Ayakta" şiirinde gene bu şehre olan meftunluğunu "Zorla değil, seviyorum kentin gürültüsünü, / Tüm sevaplarını ve günahlarını, / Zorla değil, seviyorum, / Simit simit kokan İstanbul sabahlarını." (s.60) derken de, İstanbul'a duyulan aşkın izhar edildiğini görürüz.

"Duman" şiirinde de konu İstanbul'dur. İstanbul'a duyulan hayranlık, bağlılık romantik bir dille sunulur:

*Bir yeşil, bir mavi, bir sarı,
Anlayamazsınız anlatsam da.
Elimde, ayağımda, dilimde,
Olsam da olmasam da.
Gözlerimde yumulu sıcak sıcak
Ağlasam da ağlamasam da.
Şimdi savruk bir rüzgar,
Şimdi İstanbul masamda. (s.165)*

"Aleladedler" şiirinde ise İstanbul'a duyulan bu hayranlık hat safhaya çıkmıştır. "Ben bu şehri geceleyin severim," dizeleriyle başlayan şiir, İstanbul'a dair bir güzellemedir. "Gökyüzü avuç avuç kapışılır, / Pul pul yıldızları paylaşılır, / Bilinmez kimin içindir ama / Yağmur yağmur ağlaşılır." (s.166) İstanbul'un havası "Bursa ipeklisi"ne benzetilir. Şiirlerinin atmosferini bir esriklik, bir duygu yoğunluğu ile dolduran Baysal, burada da İstanbul sevgisini bir sarhoşluğa dönüştürür.

İstanbul, kendisine duyulan büyük hayranlıkla birlikte şairde yalnızlık duygusu da oluşturur. "Çarşamba" şiirinde geçen "Fatih'te kimsesizliğim gelir aklıma." (s.106) dizesinde görüldüğü gibi İstanbul yalnızlığın sebebidir. "Yüzünden" şiirinde "Şimdi yapılmızım İstanbul'un ortasında" (s.117) derken de, "Hoş Geldin" şiirinde "Dünyanın en kalabalık kentinde bu gece" (s.193) derken de, İstanbul'u daha çok yalnızlıkla bütünleştirir. İstanbul'un ahlaki bağlamda eleştirildiği, "Koskoca kentin ortasında yüzü kızaran bile yoktu." (s.206) denilerek şehrin yozlaşmışlığına dikkat çekildiği de olur. "Rapor" şiirinde Fatih Parkı ile cinayet soğukluğu bütünleşir (s.214). "Aydın Ucunda" şiirinde de, Fatih'te eski bir sevgilisine gören şairin yaşadığı büyük acı işlenir.

"Yakamoz" şiirinde, "...nerede İstanbul?" sorusu tekrar edilerek bir hayal kırıklığı dile getirilir. Şair, eski senelerde olduğu gibi İstanbul'un pek çok özelliğini görmekte fakat İstanbul'u yerinde bulamamaktadır.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

*İşte minareler, göklerde kol kol, kalem kalem,
Yıldızlar aynı yıldızlar, Tanrı yine kubbe kubbe,
Davullar susmadı daha, sancaklar Zigetvar savaşında,
Altın akşamların kapı aralığında soluk soluk
Bakır kırmızısı Ezan sesleri beş yüz yaşında,
Kabul,
Ama nerde İstanbul? (s.230)*

Bir yandan marazi bir biçimde bağlanılan şehir, öte yandan kirlenmiş, yozlaşmış insanlarıyla, ona yalnızlığını hatırlatan semtleriyle, belki de gençlik günlerindeki güzellikleri aranan bir şehre dönüşmektedir. İstanbul'un semt, ilçe isimleri şiirlerde sürekli tekrarlanır: Beyoğlu, Beyazıt, Fatih, Şişli, Unkapanı, Çamlıca, Haliç, Eyüp, Beşiktaş, Edirnekapı, Cibali, Taksim... Şehir genellikle, içkinin, kumarın, hayat kadınlarının süslediği bir zevk mekânı olarak algılanır. Şair İstanbul'a yüceltici, hayran nazarlarla bakar. Bu bakış zaman zaman zayıflar ya da bir suçlamayla yer değiştirir. Baysal'ın İstanbul'a ilişkin şiirlerinde daha çok bireysel ve duygusal bir noktada bulunduğu görülür.

3. Anadolu

Faik Baysal, 1941-1944 yılları arasında askerlik görevi sebebiyle Kocaeli, Çankırı, Kurşunlu ve Çerkeş'te bulunmuştur. Dolayısıyla Anadolu şiirlerine biraz bu tanıklıklar vesilesiyle girmiştir.¹¹ (Alangu, 1965: 699) Ancak İstanbul'un tersine, Baysal, Anadolu'ya yöneldiği şiirlerinde toplumsala, toplumsal eleştiriye açılacaktır. Bir başka deyişle, şairin toplumcu – gerçekçiliği daha çok Anadolu şiirlerinde ortaya çıkar. Şair genellikle Doğu Anadolu bölgelerinin insanlarını konuşurarak belli konuların altını ısrarla çizer. Yoksulluk, açlık, mahrumiyet, zengin – yoksul farkı, sahipsiz bırakılmışlık, ilgisizlik, sevgisizlik, insan hayatının ve onurunun ucuzluğu, haksızlığa isyan, adaletsizliğin eleştirisi, devlet – halk arasındaki mesafe, elektriksiz, susuz, yolsuz, ekmezsiz, okulsuz, öğretmensiz köylerde yaşayan insanların hayat şartları üzerinde durulur.

“Kardeş” şiirinde, “Benim gecelerime yıldızlar bile uğramadı bir kez, / Lilalo Köyü'nde yumruğum kadardı dünya / Bu yüzden göremiyorum.” (s.56) dizeleri, bütün bir mahrumiyetler üzerine kurulmuş yoksul ve yoksun dünyaların dramını dillendirmektedir.

“Uyyy” şiirinde Anadolu halkının devlet tarafından ilgi görmeyişi, halkın varlığından bile haberdar olunmayışı vurgulanır:

*Yedi kat yerin dibinde bir garip türkü var
Hınzır Dağı'ndan öteye yol vermemişler
Geven otlarının arasına uzanmış sabahlara mor
İki gözü iki çeşme halin nedir dememişler
Uçamamış, hoy dağları almışlar elinden*

¹¹ Tahir Alangu'da yer alan bu bilgiler Faik Baysal'ın Anadolu'ya yönelmesinde etkili olan otobiyografik yönü göstermektedir. Ancak Doğu Anadolu'ya neden yöneldiğine dair otobiyografik bir bilgiye ulaşamadık. Nitekim Sakaryalı öykücü Necati Mert, kendisiyle internet üzerinden yaptığımız bir soruşturmaya verdiği cevapta “Doğu'ya dair anlattığı bir şeyi hiç hatırlamıyorum. Varto, depremi ile bizi pek etkilemişti, yıl 1966. Doğu ilgisi, kendisinin de deprem görmüşlüğünden olabilir belki. Ne etnik ne de siyasal bir nedeni yok bu ilginin. Askerliği sanırım Çankırı civarında. Bir ara da galiba Ankara'da.” demektedir.

Yedi kat yerin üstünü eşkıya basmış

Yedi kat yerin üstünü haraca kesmişler” (s.58)

Çemişkezek, Çardakköy, Bayramören gibi yerleşim birimlerinden bahseden şair, Doğu Anadolu insanının sahipsiz bırakılmışlığını eleştirir.

“Lilalo” şiirinde de aynı şekilde Doğu Anadolu insanlarının huzursuzlukları, doğal güzelliklerden, can güvenliğinden mahrum oluşları anlatılır.

Bizim orda çocuklar ölmeye yatar

Analar ninni söylemez bizim orda

Ölen ölü, kalan kalır,

Kadınlar ağlamaz bizim orda...

Ne ayva ne nar,

Bir kuru ağaç, üç kerpiç ev

Dünya sıska iki davar bizim orda

Tanrı hiç uğramaz bizim oraya

Ateş yakar, su boğar,

Çocuklar korka korka,

Güneş hep istemeyerek doğar

Bizim orda kadınlar doğurmaya

İnsanlar ölmeye yatar (s.64)

“Dayo” şiirinde, Zap Suyu’nda vurulan ve şiirde “Amad” diye anılan bir şahıs için ağıt yakılmaktadır. “Amad”, bir karış toprak için veya bir avuç buğday, bir avuç basma, bir eşek yükü odun için vurulmuştur. Şiirde hem yoksulluk hem de hukuksuzluk eleştirilir.

“Merhaba Varto” şiirinde ironik bir söyleyiş hâkimdir. Ağaçköyü çocuklarının devletten bir şey istemedikleri, çünkü artık yaşamadıkları acı bir ironi ile anlatılır.

Artık ne yol, ne su istiyorlar Doktor,

Ne ekmek, ne katkı,

Kız kızan, oğul oğlan yan yana,

Tohum gibi saçılmışlar toprağa,

Hiçbirini konuşuramadık,

Analarının gözleri açıksa da Doktor,

Akılları evde kalmış değil,

Ağaçköyü çocukları ağlamıyorlar artık (s.68)

Ağaçköyü çocukları ve ahalisi bilinmeyen bir sebepten dolayı hayatlarını yitirmiştir. Bunun sonucunda, artık devletten her hangi bir istekleri yoktur.

Görüldüğü gibi, Faik Baysal’ın Anadolu şiirleri daha çok Doğu Anadolu’ya odaklanır. Doğasının yeşilden mahrum oluşundan tutun da, susuzluğa, açlığa, okulsuzluğa, öğretmensizliğe kadar pek çok mahrumiyet konusunun altı çizilir. Devletin bu bölgelere ulaşamayışı, adaleti,

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

hukuku tahsis edemeyişi eleştirilir. Faik Baysal, sosyal içerikli şiirlerinin önemli bir bölümünü Anadolu coğrafyasında işlemiştir.

4. Türkiye Dışı

Faik Baysal, zaman zaman Türkiye dışındaki coğrafyalara da yönelir. İnsanın renkten, ırktan, dinden ve dilden ötede bir anlamının olduğunu vurgulamak amacıyla, Afrika, Çin, Hint, Macaristan, Salvador, Kore gibi ülkelerdeki insanlara ve bunlara yapılan zulümlere dikkat çeker. Toplumcu – gerçekçi şiirin dünyanın farklı coğrafyalarına açıldığı ve anti-emperyalizm, sömürge karşıtlığının bu şiir akımının önemli bir özelliği olduğu hatırlanırsa, Faik Baysal şiirindeki bu açılım da anlaşılabilir.

Baysal daha çok Afrika'dan bahseder. Batı sömürgeciliğinin en çok ön plana çıktığı, emperyalizmin, ırkçılığın çok açık bir biçimde Afrika'da tezahür ettiği hatırlanacak olursa, Baysal için bu kıtamanın önemi de anlaşılacaktır. Bu şiirler arasında "Mekika Karakue Besi" başlıklı uzun şiir daha da öne çıkar. Şiirde, Güney Afrika Cumhuriyeti'nde, muhalif olduğu için 18 Ekim 1985 tarihinde idam edilen siyahi şair Benjamin Moloise'nin¹² son günü anlatılmaktadır. Başkan Marais Viljoen¹³ malikânesinde eğlenirken, muhalif şair idam edilir. Şiir bu trajik günü anlatmaktadır. Bir radyo sunucusunun sesiyle yazılan şiirden küçük bir bölüm:

Alo alo

Burası Kara Afrika'nın sesi

18 Ekim 1985

Günlerden gün güneşlik bir Cuma

Saat sabahın yedisi...

Şu Devlet Başkanı Sayın Marais Viljoen¹⁴

Şu Karakoo'lara kafa tutan

Beyaz yapı da

Bulutlarla yarışan görkemli malikânesi...

Her tuğla avuç avuç kara kan

Gencecik bir ölü her taşı,

Her kum tanesi

Milyonlarca kara gözyaşı... (s.26)

Görüldüğü gibi, Faik Baysal'ın coğrafyası, Türkiye dışına çıktığı zaman, toplumcu – gerçekçiliğin doğal bir uzantısı olarak antiemperyalizme, sömürge karşıtlığına açılmaktadır. Aynı şekilde, Buda Peşte'de gerçekleşen 1956 tarihli devrimden de bahsedilerek özgürlükleri için ölmüş insanlar betimlenmektedir.

¹² 18 Ekim 1985 tarihinde Güney Afrika Cumhuriyeti'nde idam edilen muhalif, siyahi şair. İdam edilmeden önce hücrelerinde yazdığı son şiiri için bk. <http://emeginsanati.forumup.com/about825-emeginsanati.html> (12.10.2012)

¹³ 1915-2007 yılları arasında yaşamış Güney Afrika Cumhuriyeti devlet başkanlarından. Bk. <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/628961/Marais-Viljoen> (12.10.2012)

¹⁴ Şiirde devlet başkanının adı yanlışlıkla "Marmais" olarak yazılmıştır.

SONUÇ

İncelememizin sonuçlarını maddeler halinde sunmak istiyoruz:

1. Faik Baysal'ın şiirlerine konu ettiği mekânlar, otobiyografik ve ideolojik temellidir. Şiirlerinin bir bölümünde yaşadığı mekânları konu edinmiş, belli bir bölümünde ise dünyaya, insanlara dair kaygılarından dolayı söz konusu coğrafyaları tercih etmiştir.
2. Baysal'ın mekâna yönelirken, şiirindeki iki ana çizgi üzerinde gittiği, yani bireysel ve sosyal temaları, kaygıları; mekânları şiirleştirirken gözettiği görülmektedir. Bir başka deyişle, şairin mekâna bakışı zaman zaman bireysel, zaman zaman toplumsal şekilde tezahür eder.
3. Bu coğrafyaların başında yer alan Adapazarı ve Sakarya, gerek hayatının bir parçası olarak gerekse dünya görüşünden kaynaklanan endişelerin ışığında şiirlere yansır. Milli mücadele senelerinde Sakaryalıların gördükleri zulüm ve işkenceler söz konusu edilir. Toplumcu gerçekçiliğinin bir uzantısı olarak Sakarya odaklı yazdığı aşk şiirlerinde bile, iki sevgilinin buluşamama sebebi sınıfsal ayrılıklar olarak çizilir. Bunun dışında, daha bireysel ve duygusal bir düzlemde ele alınan Sakarya şiirleri de bulunmaktadır. Sakarya'nın mekânları, kişileri, tarihi olayları ve az da olsa kimi folklorik birikimleri şiirlere yansır.
4. Şairin hayatında önemli bir yere sahip olan İstanbul, genellikle ideolojik, toplumsal endişelerden uzakta şiirleştirilir. İstanbul, kendisine hayran olunan, hakkında güzellmeler yazılan bir rüya şehir gibidir. İnsanın özgürce, dilediğince yaşayabildiği bir zevk âlemidir. Ancak zaman zaman yalnızlığın, cinayetin, karanlık dünyaların mekânı olarak da görülür.
5. Sakarya dışındaki Anadolu coğrafyası, Baysal'ın toplumculuğunun en fazla hissedildiği yerlerdendir. Açlık, yoksulluk, devlet – millet arasındaki mesafe, insanların mahrumiyet içinde yaşamaları, medeniyetin imkânlarından uzakta kalmaları gibi sorunlar özellikle Doğu Anadolu çevresi şiirleştirilirken verilir.
6. Şair, Türkiye dışına çıktığı zaman, gene toplumcu – gerçekçi özellikleri ön plana çıkar. Özellikle Afrika'yı ve Güney Afrika Cumhuriyeti'ni ele alır. Burada siyahi insanlara uygulanan işkence, öldürüm politikaları trajik bir biçimde verilir.
7. Gerek bireysel temalarda gerekse sosyal temalarda, şairin insanı ele alma biçimi daima trajiktir. Mekânları ve insanları şiirleştirirken, sürekli olarak “bıçak sırtı” bir algılama ve anlatma biçimini benimser. Şairin öyküleme ve tipleştirme tekniklerine bolca başvurması, onun daha açık ve daha somut bir şiir yazmasına neden olmuş, bu da şiirine mekânları daha yoğun bir biçimde davet etmiştir.

KAYNAKÇA

- ALANGU, T. (1965), *Cumhuriyet'ten Sonra Hikâye ve Roman*, C.3, İstanbul.
- BAYSAL, F. (1994), *Ayın Ucunda*, İstanbul: Altın Kitaplar.
- BAYSAL, F. (2001), *Gül Sancısı*, Adapazarı: Adapazarı Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- BAYSAL, F. (2007), *Gül Sancılı Adam*, Adapazarı: Adapazarı Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- ENGİNÜN, İ. (2001), *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, İstanbul: Dergah Yayınları.
- GÜNDÜZ, O. (2006), “Roman – 1960 Sonrası”, *Türk Edebiyat Tarihi C. 4* içerisinde, KTB Yay., İstanbul: KTB Yayınları, s. 316.
- GÜRSOY, Ü., (2007), *Faik Baysal ve Hikayeciliği*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

- KAHRAMAN, H. B. (2004), *Türk Şiiri Modernizm Şiir*, İstanbul: Agora Kitaplığı.
- KORKMAZ, R., Özcan, T. (2006), “1950 Sonrası”, *Türk Edebiyat Tarihi C. 4* içerisinde, İstanbul: KTB Yayınları.
- KURT, E. (2009), *Faik Baysal’ın Romancılığı*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- MOLOISE, Benjamin, “Ben Benjamin Moloise”, (Çev. Okan Alkar), <http://emeginsanati.forumup.com/about825-emeginsanati.html> (12.10.2012)
- NARLI, M. (2007), *Şiir ve Mekân*, Ankara: Hece Yayınları.
- NECATİGİL, B., (1975), *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*, 7. bs., İstanbul: Varlık Yayınları.
- OKTAY, A. (2008), *Toplumcu Gerçekçiliğin Kaynakları*, 4. bs., İstanbul: İthaki Yayınları.
- Tanzimat’tan Bugüne Edebiyatçılarımız Ansiklopedisi, C.1*, 3. bs., YKY, İstanbul, 2010.
- TUNA, Fahri, “Faik Baysal’ın Sarduvan Romanı 70 Yaşında”, http://www.tyb.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=2439:fahri-tuna-yazd-guemruekoenu-yazlar-5&catid=54:haberler&Itemid=290 (12.10.2012)
- YILMAZ, E., (2007), *Türk Edebiyatı’nda Sakarya*, Adapazarı: Adapazarı Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- http://tr.wikipedia.org/wiki/Faik_Baysal (12.10.2012)
- <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/628961/Marais-Viljoen> (12.10.2012)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

